

НЕМАЊА В. АЛЕКСИЋ*
Нови Сад
НЕНАД БИНГУЛАЦ
Правни факултет за привреду и
правосуђе
Нови Сад

УДК 336.7:336.71(343.9)
Монографска студија
Примљен: 13.05.2015
Одобрен: 12.06.2015

КРИВИЧНОПРАВНИ АСПЕКТ ПРАЊА НОВЦА И ПРЕВЕНТИВНА УЛОГА БАНАКА

Сажетак: Процес који представља „прање новца“ у суштинском и терминолошком смислу први пут је препознат у првој половини двадесетог века у Сједињеним Америчким Државама. У базичном смислу, од тада до данас, прање новца није се умногостружило, осим што већ дужи низ година представља глобални проблем, док се и даље предузимају радње са којима би се постигла легализација капитала који је стечен бављењем појединим криминалним делатностима у оквиру којих се примењују најразличитије финансијске трансакције како би се прикрило право порекло новца, чиме се постиже стварање легалних средстава за будуће инвестиције. С обзиром да прање новца представља значајан глобални проблем, разумљива је потреба за стварањем јединственог правног оквира којим ће се прање новца инкриминисати на међународном нивоу, чиме се олакшало и имплементирање у национална законодавства. Поред до сада изнетог посебна пажња ће у раду бити посвећена фазама и облицима испољавања прања новца, јер оно не представља само једну радњу. У теоријском смислу, прање новца се може груписати у три фазе и то у фазу полагања, у фазу лежња и у фазу интеграције. У раду ће бити разматрана ова проблематика указивањем на њихове најзначајније карактеристике како би се у потпуности могао разумети и сагледати процес прања новца. У борби против прања новца, поред законске инкриминације, посебну улогу имају банке, стога ће се ближе размотрити ово питање, посебно из угла превентивног деловања банака у заштити од прања новца.

Кључне речи: прање новца, фазе прања новца, типологије прања новца, превентивна улога банака

Уводна разматрања

Money laundering, енглески (амерички) термин који се на исти начин преводи широм света и недвосмислено увек има исто значење. У Србији поменуто се преводи дословно, тј. задржан је изворни облик.

* nemanja.aleksic@lawofficealeksic.rs

Прање новца, у термилошкој смислу, не чини фразу у неформалној комуникацији, чак насупрот, законодавац исти овај термин користи за законско предвиђање кривичног дела (Кривични законик Републике Србије, члан 231) али и у самом називу закона (Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма) се користи овај термин.

Већ је назначено да се овај термин увек односи на исто (кривично) дело, односно радњу. Под прањем новца подразумева се легализација капитала стечног криминалном делатношћу. Начин на који се овај новостечени капитал легализује заснива се на низу финансијских трансакција, а све како би се постигло успешно прикривање правој порекла тог капитала.

За прање новца, у термилошкој смислу, а уједино и за дело, први пут се чуло двадесетих година прошлог века током периода прохибиције у Сједињеним Америчким Државама, од 1920. до 1933. године, тј. током периода забране производње, транспорта и продаје алкохолног пића. Поменуте забране, између осталог, имале су за последицу стварање илегалних и добро прикривених локала у којима су се ипак продавала алкохолна пића. Због законске забране, зараде на продаји алкохолних пића су биле знатно веће него у периоду пре забране. Криминалци који су били у ланцу поменуте производње и продаје стечен новац приказивали су као зараду која је остварена у перионицама гардеробе и аутомобила. Поједини аутори наводе да термин прања новца не потиче из поменутог периода. По њима технику „прања новца“ развио је Мајер Лански (*Meyer Lansky*), познатији под надимком „рачуновођа“ којег је добио од стране мафијашких кругова. Он је своју технику развио као потребу да се „избегне судбина“ Ал Капонеа (*Al Capone*) и судског процеса због утаје пореза. Ланскијева техника „прања новца“ заснивала се на концепту повраћаја зајма. Под тим се подразумевало да се нелегално стечени новац маскира и прикаже кроз зајмове који су добијани од стране банке. Ови зајмови су могли бити приказивани као приходи (по потреби), али и као одбитак пореза постигнут у послу. Затим, потребно је још назначити да поједини аутори указују да се термин „прање“ први пут користио у лондонском листу Гардијан (*The Guardian*), седамдесетих година прошлог века, а да се првобитно односио на Вотергејт аферу (*Watergate*) коју је обележило 200.000 долара предвиђених за финансирање америчке републиканске предизборне кампање. Поменути гардијанов нови термин (прање) убрзо је усвојила и кримилошка наука, након чега је уследило његово дефинисање.¹

До сада је већ назначено на шта се тачно мисли под активностима које су обједињене у термин прања новца. Поред неспорне легализације капитала који је стечен бављењем појединим криминалним делатностима у оквиру којих се примењују најразличитије финансијске трансакције како би се постигло прикривање правој порекла новца и самим тим га начинили легалним средством за будуће инвестиције, тј. за промет на новчаном тржишту, прањем новца се, по појединим ауторима, по жели само постићи претходно изнето, већ се при-

¹ Жељко Бјелајац, *Организовани криминалитет - империја зла*, Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад, 2013, стр. 309-310.

крива и криминална делатност појединих субјеката који само на очиглед делују да су успешни и економски моћни грађани или компаније.²

Процес легализације новца, прецизније речено, процес претварања илегално стеченог новца прибављеног на незаконит начин у новац који се може користити у легалном (законитом) пословању представља дужи и често веома захтеван процес.

Да би се могло постићи претходно изнето најчешће „стварање“ легалног новца пролази кроз једну или више финансијских, банкарских или других пословних трансакција, које најчешће делују да међусобно немају повезаност. Основни разлог због чега је све ово потребно заснива се на томе да је капитал који је стечен сивом економијом, разним финансијским нелегалним трансакцијама или услед трговином оружјем, дрогом и сл. потребно убацити у легалне токове.³

Законска инкриминација прања новца

Услед препознавања проблематике прања новца као великог глобалног проблема, постојала је потреба за стварањем јединственог правног оквира којим ће се прање новца инкриминисати на међународном нивоу, чиме би се олакшало и имплементирање у национална законодавства.

Поједини аутори указују да је у том смислу је донето више међународно-правних аката, а да су најзначајнији за ову проблематику:⁴ 1) Конвенција ОУН против недозвољене трговине опојним дрогама и психотропним супстанцијама. Ова конвенција донета је 1988. године у Бечу, стога је и познатија као Бечка конвенција, 2) Конвенција Савета Европе о прању, тражењу, заплени и конфискации прихода стечених криминалом. Ова конвенција донета је 1990. године у Стразбуру, 3) Директива за спречавање коришћења финансијског система у циљу прања новца из 1991. године, 4) Јавно саопштење које је настало као резултат договора шефова влада држава Комонвелта. Ова објава је донета 1993. године на Кипру, а тада је прање новца идентификовано као озбиљна претња финансијском систему широм света, 5) Конвенција УН против транснационалног организованог криминала. Ова конвенција донета је 2000. године у Палерму, 6) Међународна конвенција о сузбијању финансирања тероризма и 7) Конвенција Савета Европе о прању, тражењу, заплени и конфискации прихода стечених криминалом и о финансирању тероризма. Ова конвенција донета је 2005. године у Варшави.

Потребно је још указати и на значај Финансијске акционе групе (*Financial action task force – FATF*). Ова међународна група је основана 1989. године

² В. Мићо Бошковић, *Организовани криминалитет*, Полицијска академија, Београд, 1988, стр. 280. и Жељко Бјелајац, *Организовани криминалитет - империја зла, op.cit.*, стр. 310.

³ Жељко Бјелајац, *Организовани криминалитет - империја зла, op.cit.*, стр. 311. и Звездан Ђурић, *Сива економија и корупција*, Економски факултет, Приштина, 2003, стр. 26.

⁴ Драган Јовашевић, *Прање новца, Међународни стандарди и право Републике Србије*, Теме, година XXXVII, бр.4/2013, стр. 1836.

на конференцији представника и влада Групе седам најразвијенијих земаља света. Основни циљ ове групе је била међународна борба против прања новца. Поред неспорног и јасно видљивог значаја, ова група је усвојила и радну дефиницију прања новца која обухвата: 1) конверзију или пренос имовине, знајући да је она проистекла из криминалне активности, тј. кривичног дела, са намером прикривања, или помагања било којој особи која је укључена у такву криминалну делатност да избегне законске последице своје делатности, 2) прикривање или маскирање правне природе, извора, локације, располагања, кретања, правне природе имовине, знајући да је она проистекла из криминалне активности, тј. кривичног дела и 3) стицање, поседовање, коришћење или располагање имовином, знајући у тренутку њеног пријема да је проистекла из криминалне активности, тј. кривичног дела.⁵

Финансијска акциона група (*FATF*) у редовним извештајима (препорукама) указује својим чланицама и другим државама на стратешке недостатке, а све у циљу да се са њиховим отклањањем умање ризици и ојача међународни финансијски систем. У прилог поменутом, могу се навести последње три препоруке које су упућене Белгији, Аустралији и Босни и Херцеговини. У препорукама за Белгију наводи да се је систем за борбу против прања новца и финансирања тероризма добро успостављен, с тим да *FATF* наглашава да одређени елементи још увек нису у потпуности у складу са препорукама *FATF* из 2012. године.⁶ У препорукама за Аустралију наводи се да је развијен успешан систем за борбу против прања новца и финансирања тероризма, с тим да *FATF* наглашава да је потребно у неким кључним областима додатно посветити пажњу.⁷ Босна и Херцеговина, по мишљењу *FATF* има недовољан законски напредак у борби против прања новца.⁸

У кривичном законодавству Републике Србије, прање новца предвиђа се као кривично дело чланом 231. Кривичног законика⁹ и то да је лице учинило кривично дело када изврши конверзију или пренос имовине, са знањем да та имовина потиче од кривичног дела, у намери да се прикрије или лажно прикаже незаконито порекло имовине, или да прикрије или лажно прикаже чињенице о имовини са знањем да та имовина потиче од кривичног дела, или стекне, држи или користи имовину са знањем, у тренутку пријема, да та имовина потиче од кривичног дела. Законом се предвиђа да се за ово дело изриче казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна (став 1). Као што може да се види, законодавац је предвидео кумулативно кажњавање, тј. за

⁵ Жељко Бјелајац, *Организовани криминалитет - империја зла, op.cit.*, стр. 311.

⁶ FATF Recommendations Belgium 23.04-2015, преузето са: <http://www.fatf-gafi.org/documents/news/belgium-regime-combat-money-laundering-terrorist-financing-well-established-not-yet-fully-in-line-with-2012-fatf-recommendations.html> (07.05.2015.)

⁷ FATF Recommendations Australia 21.04-2015, преузето са: <http://www.fatf-gafi.org/documents/news/australia-mature-regime-to-combat-money-laundering-terrorist-financing-key-areas-remain-unaddressed.html> (07.05.2015.)

⁸ FATF Recommendations Bosnia and Herzegovina 23.04-2015, преузето са: <http://www.fatf-gafi.org/documents/news/moneyval-statement-bosnia-and-herzegovina-april-2015.html> (07.05.2015.)

⁹ Кривични законик, Сл. гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014.

ово кривично дело се предвиђају две казне које се обе изричу. Поред предвиђених казни за ово дело, учиниоцу се обавезно одузима новац и имовина која је прибављена извршењем овог кривичног дела (став 7). Истим чланом (ставом 2) предвиђа се да ако износ новца или имовине прелази милион и петсто хиљада динара, онда ће се учинилац казнити затвором од једне до десет година и новчаном казном, а исто се предвиђа и ако је кривично дело (из става 1. и 2) извршено имовином коју је учинилац сам прибавио извршењем кривичног дела (став 3). Законодавац је предвидео и тежи облик овог кривичног дела и то ставом 4. истог члана, у којем се предвиђа казна затвора од две до дванаест година и новчана казна, у случајевима када је ово дело извршено у групи. Ставом 5. предвиђа се да ако је учинилац кривичног дела из става 1. и 2. могао и био дужан да зна да новац или имовина представљају приход остварен кривичним делом, у тим случајевима је предвиђена казна затвора до три године. Затим, законодавац је ставом 6. истог члана предвидео и да одговорно лице у правном лицу које учини дело из става 1, 2. и 5. буде кажњено казном прописаном за то дело, ако је знало, односно могло и било дужно да зна да новац или имовина представљају приход остварен кривичним делом.

Поред тога што прање новца, Законик, представља као кривично дело (претходно указано) од посебног је значаја нагласити да у кривичном законодавству Србије постоји и посебни закон којим се ближе уређује проблематика између прања новца и односа са тероризмом.

Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма¹⁰ донет је како би се могле предузети раде спречавања и откривања прања новца и финансирања тероризма. Затим, овим Законом, уређује се надлежност Управе за спречавање прања новца, али и надлежност других органа од значаја за спровођење одредаба овог закона.

Закон, између осталог, дефинише значење појмова прања новца, финансирања тероризма, терористичког акта, теорориста и терористичке организације.

Прање новца, по овом Закону, подразумева: 1) конверзију или пренос имовине стечене извршењем кривичног дела, 2) прикривање или нетачно приказивање праве природе, порекла, места налажења, кретања, располагања, власништва или права у вези са имовином која је стечена извршењем кривичног дела и 3) стицање, држање или коришћење имовине стечене извршењем кривичног дела.

Финансирање тероризма, по овом Закону, подразумева обезбеђивање или прикупљање имовине или покушај њеног обезбеђивања или прикупљања, у намери да се користи или са знањем да може бити коришћена, у целости или делимично: 1) за извршење терористичког акта, 2) од стране терориста и 3) од стране терористичких организација. Под финансирањем тероризма, поред поменутог, Законом се још сматра и подстрекавање и помагање у обезбеђивању и прикупљању имовине, без обзира да ли је терористички акт извршен и да ли је имовина коришћена за извршење терористичког акта.

¹⁰ Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма Сл. гласник РС, бр. 20/2009, 72/2009 и 91/2010.

Терористичким актом, по овом Закону, подразумева се дело утврђено споразумима наведеним у анексу уз Међународну конвенцију о сузбијању финансирања тероризма, као и било које друго дело чији је циљ да изазове смрт или тежу телесну повреду цивила или било ког другог лица које не учествује активно у непријатељствима у случају оружаног сукоба, када је сврха таквог дела, по његовој природи или сплету околности повезаних са тим делом, да застраши становништво, или да примора неку владу или неку међународну организацију да учини или да се уздржи од чињења неког дела.

Терористом, по овом Закону, подразумева се лице које само или са другим лицима са умишљајем: 1) покуша или учини терористички акт на било који начин, непосредно или посредно, 2) подстрекава и помаже у извршењу терористичког акта и 3) располаже сазнањем о намери групе терориста да изврши терористички акт, допринесе извршењу или помогне групи настављање вршења терористичког акта са заједничком сврхом.

Терористичком организацијом, по овом Закону, подразумева се група терориста која: 1) покуша или учини терористички акт на било који начин, непосредно или посредно, 2) подстрекава и помаже у извршењу терористичког акта и 3) располаже сазнањем о намери групе терориста да изврши терористички акт, допринесе извршењу или помогне групи настављање вршења терористичког акта са заједничком сврхом.

Указане најзначајније директиве и закони представљају само (законску) основу борбе против прања новца и онемогућавања криминалних и терористичких група да остваре један од својих циљева (легалитет прања новца). Многи аналитичари кроз своје студије указују да прање новца на годишњем нивоу износи од око 2% до 5% укупне светске производње, а да банке могу да имају значајну улогу у спречавању овог проблема.¹¹

Фазе и облици испољавања прања новца

Већ је назначено да прање новца не представља само једну (једноставну и лако препознатљиву) радњу. Постоји више техника прања новца, у оквиру којих се у теоријском смислу могу препознати три фазе прања новца.

Прва фаза је фаза полагања (*placement*). У овој фази процеса готов новац се убацује у финансијски систем, или се користи као средство плаћања за куповину (набављање) различитих вредности. Сврха ове фазе је да се новац стечен криминалним путем убаци у законите пословне токове, што чини ову фазу од посебног значаја посебно за откривање нелегално стеченог новца, јер се у овој фази најлакше може открити његова правна природа и порекло. Новац у овој фази је по правилу у готовини, из разлога јер се на тај начин отежава или онемогућава идентификација субјеката који учествују у прању новца, при чему се он не може употребљавати у друге сврхе, а да притом готовина у високим износима не изазове пажњу и сумњу. Управо због тога је и потребно да се

¹¹ Жељко Бјелајац, *Организовани криминалитет - империја зла, op.cit.*, стр. 314.

из готовине претвори у други и прикладнији облик за каснију употребу. Посматрано из угла лица која започињу са прањем новца, ова фаза и за њих има веома значајну улогу јер представља најризицијну фазу, будући да су према прописима већине земаља банке и друге финансијске институције имају законску обавезу да пријаве сваку већу трансакцију.¹²

Мешање готовине остварене криминалним активностима са приходима легалног пословања смањује детекцију „врућег“ новца, а најчешћи начини за постизање поменутог је преко банака. Уплата овог новца у банку може да се изврши на више начина, а неки од њих су као уплата под покрићем редовних готовинских прихода од пословања; оснивање тзв. фантомских предузећа која не послују и постоје само као средство за уплату готовог новца на рачуне у банкама; више лица уплаћује мање износе (испод законског цензуса) који не подлежу обавези извештавања, тј. нису „сумљиви“ банкама па самим тим нису предмет праћења и извештавања; пренос готовине преко границе и његова уплата на банковне рачуне у земљама са слабо развијеним системом борбе против прања новца; куповина робе високе вредности (скупа превозна средства, уметничка дела, накит и сл.) са циљем да се препродају, а да се наплата изврши преко банкарских трансфера и др.¹³

Друга фаза је фаза лежања (*layering*). У овој фази процеса врши се покушај прикривања правог порекла извора и природе новца чињењем многих трансакција. Ове трансакције су легитимне трансакције али са нелегитимним циљем услед чега се настоји да се прикрију незаконити извори. Аутори истраживања ове проблематике указују да постоји више техника како се поменуто покушава постићи, а међу њима су најчешће: кријумчарење валуте, конверзија валуте, промена дознаке средстава, коришћење *shell* подuzeћа, коришћење услуга осигуравајућих друштава, кориштење поштанских услуга и *box officia*, кориштење увозних и извозних предузећа, манипулације рачунима, манипулације гаранцијама, манипулације обвезницама и акцијама, пословање преко *off shore* компанија и зона, давање обвезница и позајмица и др. Све претходно поменуто најчешће се одвија преко трансфера новчаних средстава између банака.¹⁴ Поједини аутори¹⁵ указују да лица која учествују у процесу прања новца прикривају пребацавање новца у иностранство оснивањем предузећа у тим земљама. Ова предузећа се појављују као добављачи где се достављају лажне или увећане фактуре за услуге тзв. „бојлер“ компанија или компанија у којима је дошло већ до депоновања „опаног новца“. Трансакције између ових компанија заснивају се размени услуга и роба које нису предвиђеног квалитета или нису у предвиђеном бројчаном стању, али то нији ни од значаја јер циљ и није у извршеној услузи или испорученој роби већ у кретању новца који се наизглед безазлено пребацује посредством банака у иностранство због обављања легалних привредних активности. Исти аутори указују да је у овој другој фази

¹² Sanja Katušić-Jergović, *Pranje novca (pojam, karakteristike, pravna regulativa i praktični problemi)*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 14, broj 2/2007, стр. 621-622.

¹³ Жељко Бјелајац, *Организовани криминалитет - империја зла, op.cit.*, стр. 319.

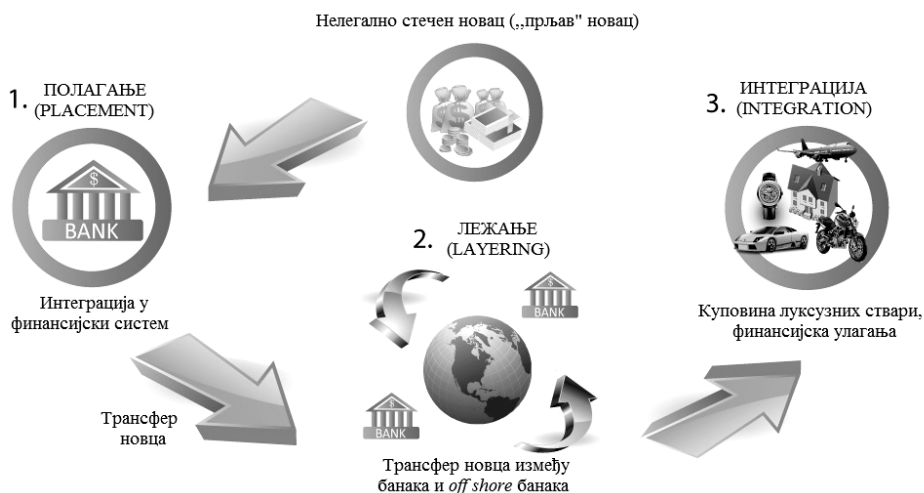
¹⁴ Sanja Katušić-Jergović, *op.cit.*, стр. 622.

¹⁵ Жељко Бјелајац, *Организовани криминалитет - империја зла, op.cit.*, стр. 321.

прања новца од посебног значаја спровести појачану контролу пословања ових компанија, под чим се подразумева и контрола банковних рачуна.

Трећа фаза је фаза интеграције (*integration*). У овој фази процеса новац се укључује (интегрише) у легалну економију и финансијски систем првенствено мешањем са легитимним новцем, односно средствима која већ постоје у поменутих системима. На овај начин се отежава детекција правог извора новца, што уједино и представља циљ ове фазе прања новца. Након мешања новца, односно изједначавања легално и нелегално стеченог, често се новац „убацује“ у нове законите инвестиције, али понедак се реинвестира у репродуктивни циклус постојећих или нових криминалних делатности. Ову фазу карактерише више метода којима се поменуто постиже, а најчесталије су следеће: а) оснивање анонимних компанија у државама у којим је гарантована тајност. На овај начин се постиже могућност давања зајмова „самом себи“ из опраног новца кроз законите трансакције. Током овог процеса додатна „зарада“ се остварује кроз одбијање пореза због враћања зајма. б) Потраживања на основу лажних извозних и увозних рачуна на којима су увећане вредности робе, услед чега се са мање трансакција може више новца пребацити са банковног рачуна једног предузећа и једне земље на други банковни рачун од другог предузећа у другој земљи. Сврха рачуна са вредношћу робе је да се на основу њих може доказати порекло новца и в) доста често се користи још једна метода, за коју многи аутори указују да је веома једноставна, а ради се о трансферу новца (легалној) банци из банке која је у власништву лица из групе за прење новца. До власништва над „сумљивим“ банкама, аутори наводе, да се може доћи у државама за које се сматра да су „пореских рајеви“.¹⁶

Наведене фазе прања новца могу се и графички приказати ради лакшег сагледавања тока прања новца.

Схематски приказ уобичајених фаза прања новца¹⁷

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ Схема је преузета са: <http://kycmap.com/what-is-money-laundering/>

Типологије прања новца у банкарском сектору

Банке, али и друге финансијске организације користе се као посредници за трансфер и депоновање новца, чије порекло проистичне из криминалних активности, о чему је већ и било речи. Многе студије су се бавиле овом проблематиком, тј. проблематиком коришћења постојећих легалних финансијских система за прање новца (преносом средстава са једног рачуна на други и сл.). Анализе добијених резултата студија покале су да се за ове активности чешће користе финансијски центри: а) са високим бруто домаћим производом (*GDP*), б) где постоји закон о банкарској тајни, в) где је им „одговара“ став владе према прању новца, г) центри са чланством у *SWIFT* глобалној мрежи, д) да нема конфликтних (ратних) стања и ђ) да нема корупције.¹⁸

Значај, сигурност и интегритет сваке банке је логичан и неспоран. Не може се замислити постојање економског система државе без стабилности која директно или индиректно произилази из легитимног рада банака. Управо због поменутог значаја банака, неопходно је да оне спрече улазак нелегалног капитала у постојеће легални финансијски систем.

Указано је на који се начин преко банака пере новац, а новије анализе указују да у временима економских криза, банке често покушавају да превазиђу те економске потешкоће нуђењем нових услуга и производа који потенцијално могу да буду искоришћени за убацивање илегално стеченог новца у финансијске токове. Један од начина на који лица из ланца прања новца могу да угрозе рад и легалност банака је путем куповине акција банака. На тај начин, посредно или непосредно, поменута лица учествују у управљању банком и креирању њене пословне политике, а све са циљем да илегално стечена средства легализују. Заштита од ових појава и свих каснији могућих негативних последица је у примени законских решења која се тичу власништва над банком и учешћа у управљачкој структури.¹⁹

Управа за спречавање прања новца Републике Србије је током свог рада идентификовала је најчешће начине преко којих се законом предвиђене банкарске услуге користе за прање новца кроз банкарски систем, а они су:²⁰ а) кредити са 100% депозитом као обезбеђењем или превремена отплата кредита, б) велике готовинске уплате без реалног основа или неуобичајене за клијента (често се као основ приликом уплата наводе друге трансакције или остале трансакције за „убацивање“ нелегално стеченог новца), в) плаћања по основу промета робе, а нарочито услуга са *off shore* компанијама (честа сукцесивна плаћања по основу пружања услуга истраживања тржишта, консалтинга, маркетинга, адвокатских и рачуноводствених услуга, куповине некретнина и др.), г) плаћања по основу услуга новоотвореним домаћим фирмама и д) готовинске

¹⁸ Љиљана Фијат, *Прање новца*, Банкарство 3-4/2008, стр. 28-29.

¹⁹ Управа за спречавање прања новца Републике Србије, *Типологије прања новца у Републици Србији*, стр. 6, преузето са <http://www.apml.gov.rs/cyr55/tdoc/%D0%A2%D0%B8%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B5.html> (10.05.2015.)

²⁰ *Ibid.*

уплате по основу позајмице оснивача за ликвидност предузећа (за интеграцију „прљавог“ новца, оснивачи правних лица злоупотребљавају овај законом дозвољен основ плаћања јер се, приликом уплата не тражи порекло средстава, нема ограничења која се односе на висину износа готовинске уплате и не опорезује се). Управа за спречавање прања новца је у својим анализама спознала следеће најзначајније аспекте ризика: а) ризик трансакција (фиктивне трансакције, подизања новца по разним основама, депозити, кредити, хипотекарне трансакције, разни пласмани, услужне трансакције, залог и др.), б) ризик понуђених производа банке (картице, хипотеке, кредити за разне намене, сертификати о депозитима, кастоди услуге, сефови и др.), в) ризик клијената (односно према клијенту, познавање, идентификација, откривање стварног власника) и г) ризик банке као финансијске институције (у власничкој структури банке, преко *off shore* компанија, кастоди рачуна или инвестиционих фондова учествују лица која могу утицати на њену политику везано за примену законом предвиђених стандарда који се односе на спречавање прања новца и финансирања тероризма).

Улога банке у превенцији прања новца

Из до сада свега изнетог, може да се закључи да су легалне банке, због своје позиције у финансијском систему, у константном ризику да буду злоупотребљене и да преко трансфера новца или услед продаје својих акција чине део процеса прања новца.

Поред законске инкриминације прања новца, која је неопходна али не и довољна основа, банке морају да оформе интерне програме уз помоћ којих ће се начинити све превентивне мере како би се поменуто онемогућило.

У складу са законским обавезама, банке у Републици Србији су начиниле следеће превентивне мере са циљем спречавања прања новца: а) именовање службеника који ће се бавити потањима спречавања прања новца. Именовање службеника се не односи само на централу банке већ да би се успоставио константан мониторинг, свака филијала је у обавези да именује, односно да овласти лице које ће се бавити пословима спречавања прања новца и финансирања тероризма на нивоу филијале. б) „Упознај свог клијента“ (*The customer due diligence - CDD*). Циљ ове мере је да се предвиди категоризација клијената према степену ризичности. Ова процедура се детаљно предвиђа *FATF* препоруком број 5²¹, у којој се између осталог наводи да је: неопходно извршити идентификацију клијента увидом и провером идентитета користећи личне документе; потребно је утврдити идентитет власника и структуру руковођења када се ради о правном лицу; потребно је прикупити информације о циљу и природи пословног односа и на крају потребно је спровести надзор над трансакцијама. в) Банка има обавезу да спроведе класификацију својих клије-

²¹ FATF Recommendation 5: Customer due diligence and record-keeping, преузето са: www.un.org/en/sc/ctc/do cs/bestpractices/f atf/40recs-moneylaundering /fatf-rec05.pdf (11.05.2015.)

ната у циљу процене ризика од прања новца, финансирања тероризма и криминалних активности и у складу са тим спроводи адекватан мониторинг на некој од признатих софтверских платформи. г) Службеници за спречавање прања новца имају обавезу да пријаве сумњиве клијенте, односно трансакције Управи за спречавање прања новца, када сматрају да постоји ризик или покушај прања новца. д) Континуирана обука запослених и свакодневно усавршавање превентивних мера.

Закључак

Прање новца (*money laundering*) представља легализацију капитала стеченог криминалном делатношћу кроз низ финансијских трансакција, а све како би се постигло успешно прикривање правог порекла тог капитала.

Процес претварања илегално стеченог новца прибављеног на незаконит начин у новац који се може користити у легалном (законитом) пословању представља дужи и често веома захтеван процес.

С обзиром да прање новца не познаје границе, односно оно представља глобални проблем, разумљиво је због чега је постојала потреба за стварањем јединственог правног оквира, на основу којег се прање новца инкриминисало на међународном нивоу, што је представило основу за касније имплементирање и у национална законодавства. У овом раду начињен је осврт на најзначајнија законодавна решења са којима се уређује ово питање.

Прање новца није једна радња, већ оно представља процес. Процес прања новца, у теоријском смислу, групише се у три фазе и то у фазу полагања, фазу лежања и фазу интеграције. Током разматрања ове проблематике, указано је на најзначајније карактеристике ових фаза, како би се у потпуности могао разумети и сагледати процес прања новца.

Иако банке нису једине финансијске институције које су свесно (банке које су основане због прања новца или банке чије су акције у власништву лица које се баве прањем новца) или несвесно укључене у прање новца, али њихов значај у раном препознавању и превенцији овог облика криминала је од изузетне важности. Значај, сигурност и интегритет сваке банке је логичан и неспоран. Не може се замислити постојање економског система државе без стабилности која директно или индиректно произилази из легитимног рада банака. Управо због поменутог значаја банака, неопходно је да оне могу да препознају и да спрече улазак нелегалног капитала у постојеће легални финансијски систем.

Литература:

1. Bjelajac, Željko, Organizovani kriminalitet - imperija zla, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Novi Sad, 2013.
2. Bošković, Mićo, Organizovani kriminalitet, Policijska akademija, Beograd, 1988.

3. Đurić, Zvezdan, Siva ekonomija i korupcija, Ekonomski fakultet, Priština, 2003.
4. Jovašević, Dragan, Pranje novca, Međunarodni standardi i pravo Republike Srbije, Teme, godina XXXVII, br.4, str. 1833-1853.
5. Krivični zakonik, Sl. glasnik RS, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 i 108/2014.
6. Katušić-Jergović, Sanja, Pranje novca (pojam, karakteristike, pravna regulativa i praktični problemi), Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 14, broj 2/2007, str. 619-642.
7. Uprava za sprečavanje pranja novca Republike Srbije, Tipologije pranja novca u Republici Srbiji, preuzeto sa: <http://www.apml.gov.rs/cyr55/tdoc/%D0%A2%D0%B8%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B5.html> (10.05.2015.)
8. Financial action task force – FATF, recommendations and documents, <http://www.fatf-gafi.org>, (07.05.2015.)
9. Financial action task force - Recommendation 5: Customer due diligence and record-keeping, preuzeto sa: www.un.org/en/sc/ctc/docs/bestpractices/fatf/40recs-moneylaundering/fatf-rec05.pdf (11.05.2015.)
10. Fijat, Ljiljana, Pranje novca, Bankarstvo 3-4/2008, str. 26-34.

CRIMINAL ASPECT OF MONEY LAUNDERING AND PREVENTIVE ROLE OF BANKS

Summary: The process of „money laundering” in legal terminology and its meaning was first recognized in the first half of the twentieth century in the United States. In basic terms, from then until today, money laundering did not have a lot of changes, except it is for some of years a global problem. Money laundering still continues to undertake actions with which to achieve the legalization of capital, which is gained in addressing certain criminal activities in which the apply various financial transactions to disguise the true origin of the money, which results in the creation of legal resources for future investment. Considering that money laundering is a significant global problem, it could be understood the need for creating a legal framework to incriminate money laundering at the international level, to have easier implementation in national legislation. In addition to all mentioned above so far, special attention will be devoted to stages and forms of manifestation of money laundering, because it is not only a single action. In theoretical terms, money laundering can be grouped into three phases: the phase of placement, the phase of laying and the phase of integration. This paper will consider this issue by pointing to their most important characteristics in order to understand and observe the process of money laundering. In the fight against money laundering, banks have a special role, therefore we will consider this matter more closely, especially from the perspective of preventive action to protect the bank from money laundering.

Key words: money laundering phases of money laundering, money laundering typologies, preventive role of banks